

Національно визвольна
війна під проводом
Богдана
Хмельницького

Мета уроку

- ▶ Ознайомити учнів з причинами та наслідками національно визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького

План уроку

- ▶ Богдан Хмельницький. Довідка
- ▶ Причини війни
- ▶ Хід війни
- ▶ Наслідки війни

1. Богдан Хмельницький. Довідка

Державний діяч, дипломат, полководець, гетьман (1648-1657). Народився в сім'ї чигиринського сотника М. Хмельницького. Навчався в Київській братській школі, потім у єзуїтській колегії у Львові. Дуже освічена людина: крім української добре володів польською, російською, латинською, турецькою, татарською та французькою мовами. Пережив особисту трагедію: чигиринський підстароста Данило Чаплинський захопив родовий хутір Хмельницьких Суботів, забив до смерті його десятилітнього сина й викрав дружину.

**Богдан-Зиновій Хмельницький
(1595 - 1657)**

2. Причини війни

Причини

Економічні:

посилення кріпосного гніту;
погіршення становища міщан через свавілля польської адміністрації;
зменшення реєстрового козацтва до 6 тис. осіб.

Політичні:

відсутність української державності;
нерівність у правовому і політичному становищі української православної шляхти.

Національно-релігійні:

утиски православ'я, братств і братських шкіл;
поширення унії;
політика спольщення населення.

Зовнішньополітичні:

європейські країни, послаблені Тридцятилітньою війною (1618—1648 рр.), не втручалися в східноєвропейські процеси;
сусіди Польщі — Московська держава, Швеція та Туреччина — зацікавлені в послабленні Речі Посполитої

Період	1648—1657 рр.
Мета	Звільнити Україну з-під влади Речі Посполитої, згодом — сформувати власну українську державу
Характер	<i>Антифеодальний національно-визвольний під релігійними лозунгами</i>
Рушійні сили	<i>Козацтво, селянство, міщани, дрібна шляхта та православне духовництво</i>
Провідник	<i>Богдан Хмельницький</i>
Союзники	<i>Кримське ханство</i>

3. Хід війни

Воєнні дії 1648–1653 рр.

Дата	Подія	Результати
19 квітня — 6 травня 1648 р.	Битва в урочищі Жовті Води	Розгром польських військ козака- ми
15—16 травня 1648 р.	Битва під Корсу- нем	Розгром польських військ козака- ми

11—13 вересня 1648 р.	Битва під Пилявцями	Нищівний розгром польської армії козаками
27 вересня — 16 жовтня 1648 р.	Облога Львова	Козаки відступили, узявши викуп
28 жовтня — 14 листопада 1648 р.	Облога Замостя	Перемир'я з Польщею. Триумфальний в'їзд Б. Хмельницького до Києва (23 грудня 1648 р.)
1649 р.	Облога Збаража	Зборівський договір
Зима 1651 р.	Облога Чернівців, Ямполь, Шаргорода	Польща захоплює українські міста
Червень—липень 1651 р.	Битва під Берестечком	Козацьке військо зазнало жахливої поразки через зраду хана. Білоцерківський договір

Зборів-
ський,
1649 р.

Влада гетьмана поширюється на Київське, Чернігівське та Брацлавське воєводства.

Реєстр налічує 40 тис. козаків.

Державні посади в Гетьманщині посідають українці.

Повна амністія повстанцям.

Питання про унію розглядається найближчим сеймом.

Євреї та єзуїти залишають Україну.

Таким чином, створено умови для формування української державності

**Фотокопія
Зборівського договору 1649 р.**

22—23 травня 1652 р.	Битва під Батогом	Поразка польських військ
11 жовтня — 5 грудня 1653 р.	Облога Жванця	Вимога татар припинити війну

Облога Жванця

Білоцерківський,
1651 р.

Влада гетьмана поширюється тільки на Київщину.
Козацький реєстр зменшується до 20 тис. осіб.
Польська шляхта повертається до своїх маєтків, а селяни — до шляхти.
Б. Хмельницький розриває союз із Кримським ханством, позбавляється права дипломатичних відносин.
Старшину й полковників затверджує король.
Учасники повстання амністовані.
Наслідком цього договору була масова втеча селян із Правобережжя на землі Московської держави — Слобідську Україну

4. Наслідки війни

М. Грушевський, І. Крип'якевич, Д. Дорошенко та ін. вважають головним наслідком національно-визвольної війни (1648–1657 рр.) відновлення державності українського народу і завершення, в основному, процесу формування Української національної держави – [Української козацької республіки](#). Сучасні українські історики розглядаючи проблему тривалості визвольної війни, говорять, що політичні події 1648–1676 рр. – це ланки єдиного процесу боротьби українського народу за створення національної держави, її незалежність і територіальну цілісність. Хмельниччина чимало змінила міжнародно-політичну систему Східної Європи, а також внесла певні зміни в соціально-економічну структуру Козацько-Гетьманської України (в основному було ліквідовано велике й середнє землеволодіння феодалів Речі Посполитої та деякою мірою кріпацтво; набула поширення козацько-селянська земельна власність), створила нову провідну верству – козацьку старшину, що згодом, у [18 ст.](#), перетворилася на українську [шляхту](#), а в [19 ст.](#) – на українське дворянство. Хмельниччина відновила державний розвиток українських земель, продовжила традицію старої українсько-руської державності й пронесла її, з відповідними змінами й модифікаціями, до новітньої доби (національно визвольна революція [1917](#) й утворення [сучасної української держави 1917-1920](#) рр.).

Становище Гетьманщини наприкінці 1653 р.

Спустошене Правобережжя, де проходили військові дії

Масове переселення, особливо на Лівобережжя, Слобожанщину

Голод, епідемії холери й чуми

Занепад господарського життя

Зменшення кількості української армії

Утома від війни, розчарування в гетьманському правлінні, небажання воювати

Формування антиукраїнської коаліції в складі Речі Посполитої, Валахії, Семиграддя, Молдавії внаслідок стратегічних прорахунків Б. Хмельницького

Розуміння Б. Хмельницьким неможливості перемоги над Польщею без сильних союзників. Ведення гетьманом переговорів із Туреччиною, Москвою, Волощиною, Семиграддям, Швецією

Україно-російські відносини в 1648–1653 рр.

Передумови	Московське царство неодноразово приймало на своїй території повстанські козацькі загони та надавало їм допомогу. Росіяни, як і українці, були православними
Мета	Московської держави: бажання розширити свої території та залучити козаків до охорони держави. України: воєнна допомога Москви з метою створення власної держави
Результат	1653 р. — московський Земський собор дав згоду на укладення російсько-українського союзу. 8 січня 1654 р. — <i>Переяславська козацька рада</i> ухвалила неодностайне рішення про прийняття Гетьманщиною московського протекторату. Умови входження до Московської держави прописані в Березневих статтях

Березневі статті 1654 р.

Основний зміст

Визнається зверхність московського царя над Україною.
Козаки зберігають усі права та вольності.
Реєстр складає 60 тис. осіб.
Генеральна та полкова старшина отримують платню

Історичні оцінки

Персональна унія, за якою дві країни, маючи одного монарха, зберігають самоврядування

Гетьман обирається козацьким військом, про що сповіщають царя.

Україна має право на зовнішні відносини, крім як із Польщею та Туреччиною.

Податки збираються українськими чиновниками.

У містах зберігається самоврядування.

Підтверджується право православного духовництва на маєтності.

У Києві та на кордонах України з Річчю Посполитою розташовуються російські військові залоги.

Московський уряд зобов'язується вступити у війну з Польщею навесні 1654 р.

У разі татарських нападів на Україну передбачаються спільні московсько-українські походи проти Кримського ханства

Протекторат Москви над Україною; Україна — васальна, залежна територія.

Входження українських земель до складу Московської держави. Військово-політичний союз Москви та України.

Конфедерація Московського царства та Гетьманщини.

Возз'єднання України з історичними землями Росії

Значення московсько-українського договору 1654 р.

Для України

Україна зберегла державність.
Україна отримала союзника у війні з Річчю Посполитою.
Договір звільнив православну церкву від релігійних утисків

Для Росії

Збільшена боєздатність армії за рахунок козацького війська.
Придбані родючі землі й сировинні родовища.
Козацькі війська захищали Росію від турецько-татарських нападів.
Поповнення державної скарбниці за рахунок українських податків

Віленське перемир'я 1656 р.

Сторони	<i>Річ Посполита та Московське царство</i>
Зміст	Припинення воєнних дій між Москвою та Річчю Посполитою. Ведення Москвою та Польщею спільних воєнних дій проти Швеції. Отримання московським царем можливості бути обраним польським королем
Результат	Союз України та Москви фактично втратив силу. Б. Хмельницький почав переговори про укладення коаліції проти Речі Посполитої, маючи намір розірвати відносини з Москвою

Оцінки діяльності Б. Хмельницького

Видатний державний діяч, фундатор Української козацької держави, який об'єднав у визвольному русі різні суспільні сили

Дипломатична діяльність Б. Хмельницького сприяла розв'язанню братовбивчої війни після його смерті

Розбудова держави, укріплення своєї та старшинської влади були досягнені Б. Хмельницьким за рахунок величезних жертв народу

Дякую за увагу